

тий мотиваційний фактор, що також впливає на кінцевий результат.

Таким чином, в агропромисловому виробництві в результаті інтеграції одержує динамічний характер розвитку не функціональний, а синергічний принцип забезпечення ефекту, як головний критерій зрілості міжгалузевих відносин.

Література

1. *Дем'яненко С.І. та ін.* Економіка і організація агропромислових формувань. — К., 2005. — 295 с.
2. Проблеми розвитку і функціонування агропромислових формувань. — К., 1989. — 301 с.
3. *Хорунжий М.Й.* Організація агропромислового комплексу. — К., 2001. — 382 с.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2011 р.

УДК 332.365

О. Г. Чепець, ст. викл.,

О. В. Чернецька, канд. екон. наук, доц.,

Дніпропетровський державний аграрний університет

МІНЕРАЛЬНІ ДОБРИВА В СТРУКТУРІ ВИТРАТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто питання оптимізації структури витрат сільськогосподарського підприємства. Розглянуто вплив факторів на витрати за статтею «добрива», проаналізовано динаміку внесення органічних та мінеральних добрив. Здійснено деталізовану оцінку чинників та визначено їх вплив на ефективність хімізації сільського господарства.

Ключові слова: вартість мінеральних добрив, структура виробничих витрат, економічна ефективність.

В статье рассматриваются вопросы оптимизации структуры затрат сельскохозяйственного предприятия. Рассмотрено влияние факторов на затраты по статье «удобрения», проанализирована динамика внесения органических и минеральных удобрений. Проведена детальная оценка факторов и определено их влияние на эффективность химизации сельского хозяйства.

Ключевые слова: стоимость минеральных удобрений, структура производственных затрат, экономическая эффективность.

In the article issues of optimizing the cost structure of agricultural enterprises. The influence of factors on the cost of the article «Fertilizer», analyze the dynamics of organic and mineral fertilizers. The detailed assessment of factors and determined their impact on use of chemicals in agriculture.

Key words: cost of fertilizers, the structure of production costs, economic efficiency.

Рациональна структура витрат виробництва характеризує його особливості, дозволяє виявити недоліки технологічного процесу, визначає можливості розвитку підприємства й потенційні ризики. Структура витрат за економічними елементами дозволяє в цілому визначити вплив окремих елементів на загальні витрати діяльності підприємства.

Загальна соціально-економічна криза, яка спричинила значне зменшення обсягів виробництва в усіх галузях сільського господарства, найбільш вплинула на формуванні виробничих витрат. Тому виникає об'єктивна необхідність постійного і всебічного аналізу рівня собівартості, насамперед у рослинництві. У виробництві, реалізації та споживанні продукції потрібні розрахунки витрат, що базуються не тільки на особливостях поточної економічної ситуації, а й на прогнозних рівнях цін на паливо, добрива, засоби захисту рослин, роботи та послуги та ін.

Сучасні умови розвитку сільськогосподарського виробництва вимагають подальшої розробки теорії та методології оптимального планування, підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів, зокрема добрив.

Добрива є одним з найефективніших та швидкодіючих факторів підвищення урожайності сільськогосподарських культур та поліпшення якості одержаної продукції. Ефективна система мінерального удобрення є важливим компонентом галузі рослинництва, який збільшує урожайність сільськогосподарських культур та якість урожаю.

Добрива завжди являли собою значну статтю затрат виробництва. Зростаючий диспаритет цін, дорожнеча та дефіцит енергоносіїв, висока вартість техніки і запасних частин вносять свої корективи у формування і організацію використання матеріально-технічних ресурсів, в тому числі і добрив. Необхідно з особливою уважністю ставитися до вибору напрямків застосування господарських коштів, у тому числі до вибору доз і співвідношень поживних речовин, форм добрив під кожен культуру, враховуючи можливості і ефективність альтернативних напрямків.

Розв'язанню цих проблем присвячена значна кількість наукових робіт відомих учених: О.А. Корчинської, С.Г. Корчинської, М.Т. Лебідя, П.О. Мосіюка, В.В. Сметани, О. М. Шпичака, та ін. Проте слід зазначити, що, незважаючи на високу актуальність проблеми оптимізації витрат сільськогосподарського підприємства за рахунок збільшення чи зменшення матеріальних ресурсів, запропоновані методики її розв'язання як у методологічному, так і в організаційно-методичному плані мають суттєві резерви подальшого розвитку.

Цілі статті — виявити та оцінити вплив факторів на витрати за статтею «добрива», визначити місце витрат за статтею «добрива» у структурі виробництва продукції рослинництва.

Рівень економічної ефективності застосування мінеральних добрив змінюється залежно від різних факторів: доз, асортименту, способу внесення тощо. Нині господарства повинні орієнтуватися, у першу чергу, на економічну ефективність використання наявних ресурсів. Тому важливою стає проблема оптимізації співвідношення витрат на добрива і вартості приросту урожаю для обґрунтування найбільш доцільних доз і раціонального розподілу добрив між культурами з метою одержання максимального прибутку.

Ефективна система застосування добрив при будь-якому способі вирощуванні культур пов'язана з основними факторами:

1. Норма внесення — обирається для оптимізації врожаю, не повинна негативно відобразитися на культурах і оточуючому середовищі.

2. Вид — повинен відповідати часу і місцю внесення.

3. Час — підбирається так, щоб рослинам було доступно оптимальна кількість поживних речовин, щоб знизити збитки і зробити роботу більш ефективною.

4. Внесення — оптимальне, де поживні речовини будуть доступні культурам, коли це необхідно для росту, знижуються витрати, не пошкоджуються культури.

Досить ефективним є сумісне застосування в сівозміні органічних та мінеральних добрив. На всіх ґрунтах найбільший ефект забезпечує застосування мінеральних добрив [1, с. 6].

Сума витрат за статтею «Добрива» формується за рахунок обсягів виробництва, витрати добрив на 1 ц продукції та вартості добрив (табл. 1). Для даного показника характерним є зростання, зменшення витрат спостерігається тільки на виробництво цукрового буряку. Така тенденція зумовлена в основному зміною обсягів виробництва продукції.

**ВПЛИВ ФАКТОРІВ НА ВИТРАТИ
ЗА СТАТТЕЮ «ДОБРІВА»**

Продукція	Обсяг випуску продукції, ц		Витрати добрив на 1 ц продукції, кг		Вартість добрив за 1 кг, грн		Сума витрат добрив, тис. грн		Зміна суми витрат добрив, тис. грн			
	2006	2009	2006	2009	2006	2009	2006	2009	усього	У т.ч. за рахунок		
										обсягу випуску	витрати добрив	вартості добрив
пшениця	6 186 167	10 266 975	1,52	1,75	3,68	7,47	34 666,0	134 146	99 479,6	22 868,0	8540,2	68 071,4
кукурудза	1 924 899	2 742 563	1,51	1,25	4,42	9,13	12 846,5	31 310,3	18 463,8	5457,0	-3145,9	16 152,7
соняшник	3 529 227	5 742 242	1,22	1,43	5,55	9,90	23 019,0	81 250,3	58 231,3	14 434,2	6420,5	37 376,6
цукр. буряк	4 572 366	300 395	0,39	0,24	4,72	15,54	8458,1	1129,5	-7328,6	-7902,4	-212,6	786,4
Разом									170 208	6713,4	11602,3	151 891,8

За всіма культурами спостерігається збільшення витрат добрив на 1 ц продукції, що спричиняє збільшення витрат за рахунок вказаного фактору на 39 541,9 тис. грн. Така ситуація означає нерациональне використання добрив, а саме недотримання вимог агротехнології. Тому основним фактором зниження витрат є раціональний підбір добрив, враховуючи при цьому співвідношення елементів живлення мінеральних добрив і рекомендовані норми їх внесення, яке залежить від ґрунтово-кліматичних умов, агрохімічної характеристики ґрунту, попередника, біологічних особливостей сорту сільськогосподарських культур, запланованого урожаю тощо. Також треба враховувати той факт, що використання підвищених норм мінеральних добрив призводить до розкладання і втрати гумусу. Мінеральні добрива підсилюють біологічну активність ґрунту. Органічна частина рослин вивозиться з поля у вигляді урожаю, а коренів у ґрунті недостатньо для життєдіяльності мікроорганізмів, тому вони використовують у якості енергії гумус, це підсилює його біологічне розкладання [2, с. 98—99].

Тенденції зростання виробничих витрат також сприяє збільшення вартості добрив. За рахунок зростання даного показника загальний приріст витрат на добрива по групі досліджуваних культур склав 5860,7 тис. грн. Виключенням є лише вартість добрив, внесених під посіви пшениці. Диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію для більшості сільськогосподарських підприємств зумовлює важкодоступність мінеральних добрив, тому заслуговує на увагу розробка екологічно чистих технологій вирощування сільськогосподарських культур, що передбачає внесення органічних добрив, використання сидеральних добрив, залишення на полях частини побічної продукції та застосування її у ґрунт як органічне добриво. Побічна продукція, подрібнена та рівномірно розподілена по полю, сприяє накопиченню вологи в ґрунті, зменшує стікання води з поля та швидкість вітру над поверхнею ґрунту, запобігає утворенню поверхневої корки, послабляючи при цьому ерозію, знижує температуру ґрунту, тим самим зменшуючи випаровування вологи і, що особливо важливо, поглинає недовикористаний азот для формування урожаю, тим самим запобігаючи його втратам і забрудненню ґрунтових вод, а потім, розкладаючись, спрямовується на підвищення урожаю наступної вирощуваної культури [2, с. 96—98].

В останні роки спостерігається тенденція до зменшення внесення як органічних, так і мінеральних добрив. Обсяги внесених

органічних добрив є одним із найголовніших факторів підвищення родючості ґрунтів. Органічна маса збагачує землю поживними речовинами та мікроелементами, зменшує дефіцит гумусу, поліпшує мікробіологічні процеси та здатність ґрунту затримувати вологу.

Розглянемо динаміку внесення органічних добрив сільськогосподарськими підприємствами з 1990 по 2010 роки (рис. 1).

Основною причиною таких динамічних змін є, в першу чергу, різке зменшення поголів'я худоби. Виграли ті господарства, які в цих складних умовах не тільки не скоротили, а навпаки, збільшили внесення органічних добрив.

Традиційно в господарствах України основними джерелами органічних добрив є поживно-кореневі рештки і гній. Досвід країн ЄС і окремих господарств України переконливо свідчить про ефективність використання інших джерел: подрібнення і приорування побічної продукції рослинництва (соломи, стебел кукурудзи, гички буряків тощо). Такий варіант внесення органічних добрив в Україні є ефективним і перспективним. Обумовлено це, по-перше, тим, що поживність зазначеної побічної продукції рослинництва, що використовується переважно на корм худобі, дуже низька. До того ж високою є енерго- і трудомісткість заготівлі, приготування й використання таких кормів.

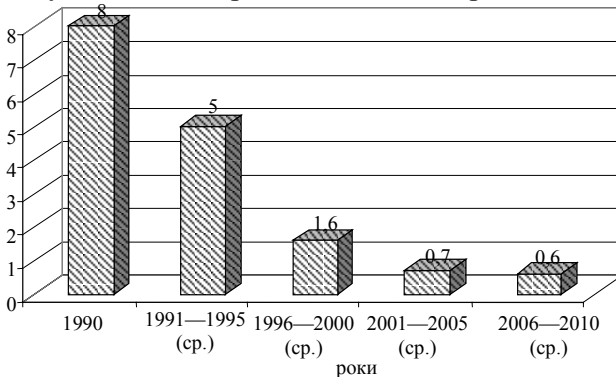

Рис 1. Динаміка внесення органічних добрив ,тонн на 1 га

Звичайно ж, багато розмов точиться навколо органічного землеробства, але недостатня кількість внесення мінеральних та органічних добрив призводить до значного виснаження ґрунтів та недостатнього використання потенціалу сільськогосподарських угідь.

Як правило, недостачу в органічних добривах аграрії намагаються компенсувати внесенням мінеральних добрив. Але, на

жаль, динаміка внесення мінеральних добрив дещо подібна до внесення органічних (рис. 2).

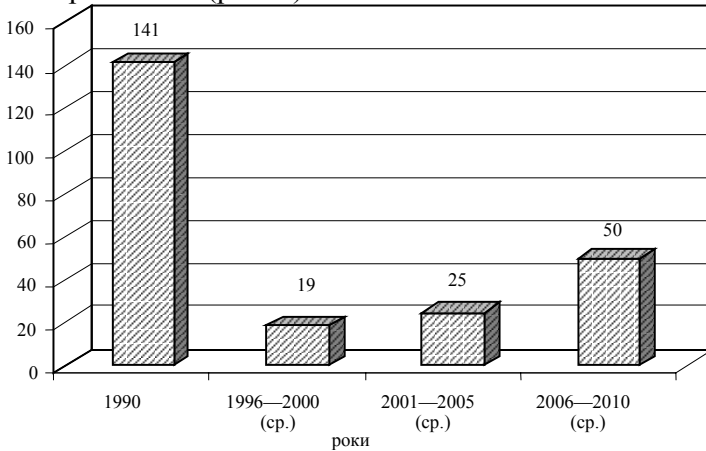

Рис. 2. Динаміка внесення мінеральних добрив на 1 га посівної площі (кг д.р.)

У динаміці внесення мінеральних добрив є позитивні зрушення, але все ще недостатня кількість добрив вноситься для забезпечення високих врожаїв та відтворення поживних речовин у ґрунті.

Наразі аграрії складають кошториси та міркують над тим, у скільки їм обійдеться цьогорічна посівна кампанія. Проблеми сільгоспвиробників не змінюються, незалежно від площ, відведених для посівів, аграріїв турбують ціни на паливо, мінеральні добрива та ін.

Стаття витрат «мінеральні добрива» у загальній структурі витрат більшості сільськогосподарських підприємств не перевищує 4 %. Сільгоспвиробники змушені скорочувати свої видатки через зависокі ціни та відсутність державної підтримки.

Цікавим є те, що збільшення витрат по статті «добрива» у загальній структурі витрат підприємства не завжди веде до збільшення собівартості продукції, і навіть навпаки її зменшує. Але, зависока ціна на добрива не дозволяє збільшити долю витрат на добрива у структурі витрат до оптимального рівня.

Якщо підрахувати всі витрати на посів, то можна констатувати, що дотримання оптимальної структури виробничих витрат майже неможливе. На сьогодні не кожен фермер може витримати таке фінансове навантаження.

Але, уряд постійно піднімає питання пільгового пального та добрива для фермерів. Так, пропонується до 15 % здешевити пальне для сільгоспвиробників, а також знизити ціни на добрива до

15 % через здешевлення газу для підприємств, які вироблятимуть міңдобрива.

В Україні ціни на мінеральні добрива зростають з наближенням весняної посівної кампанії, коли добрива стають найбільш затребуваними і добре розкупаються. У даному випадку українські ціни вторять світовим. Так, експортна ціна селітри у середньому становить \$ 302 за тонну. Дешевше можна купити хіба що російську селітру. Її вартість на умовах DAF не перевищує \$ 270—300 за тонну, що в українському еквіваленті складає 2,16—2,4 тис. грн за тонну. Але розраховувати на великі обсяги імпорту фермерам поки не варто, так як існує експортне мито і пильний нагляд з боку уряду за вивезеною продукцією.

Виникає питання: чому добрива ростуть у ціні, і для українського селянина дешевше купувати в Росії. У собівартості добрив 67 % — це собівартість газу, яка для російських хімзаводів майже в чотири рази менша, ніж для українських.

Сьогодні часто обговорюється питання про ймовірне скасування імпортних мит на аміачну селітру, що постачається російськими заводами, що означає витіснення з ринку вітчизняних виробників. Безмитна торгівля є вигідною тільки за умови перебування виробників у рівних економічних умовах, але ціна на газ одразу ж може витіснити з ринку вітчизняного виробника добрив. Скасування імпортних мит є згубним для українських заводів. Тому на сьогодні сільгоспвиробникам та виробникам мінеральних добрив украї потрібні розуміння та допомога зі сторони держави.

Висновки. В Україні в останні роки використання хімічних засобів у сільському господарстві не відповідає вимогам агрономічної науки: не удобрюється за науковими рекомендаціями площа під сільськогосподарськими культурами, що не дає змоги повністю використовувати потенціальні виробничі можливості сільськогосподарських підприємств і забезпечувати необхідну конкурентоспроможність їх продукції.

Прийняття заходів із підтримки сільськогосподарського товаровиробника допоможе уникнути поглиблення кризового стану в країні, у результаті чого сільгоспвиробник зможе конкурувати за ринки сільськогосподарської продукції.

Вирішення цього проблемного питання прискорить відродження та розвиток системи землеробства на засадах посиленого державного регулювання економіки аграрного сектора. Регулювання трансформаційних процесів має здійснюватися в оптимальному співвідношенні між ринковим та державним регулюванням, ефективність якого згодом буде незаперечною.

Також, держава повинна формувати наукову політику у сфері застосування засобів хімізації, яка б гарантувала максимальну ефективність та безпечність їх використання для навколишнього середовища.

Література

1. Інноваційні агротехнології: Монографія / [Д.І. Мазоренко, Г.Є. Мазнев та ін.]; за ред. Д.І. Мазоренка і Г.Є. Мазнева. — Харків: ХНТУСГ. — 2007. — 385 с.

2. *Сосновська О.О.* Техніко-економічне обґрунтування господарських рішень в рослинництві: Навчальний посібник / О.О. Сосновська, П.П. Ярошенко, М.В. Іванюта. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 384 с.

3. Статистичний бюлетень «Про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2007 рік» / Головне управління статистики у Дніпропетровській області / за ред. А.А. Махницької. — Дніпропетровськ, 2008. — 111 с.

4. Web-сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 07.04.2011 р.

УДК 65.012.224:338.436

С. О. Черноконь, аспірант¹,
Уманський національний університет садівництва

МОТИВАЦІЯ ДО СТВОРЕННЯ ІНТЕГРОВАНІХ ФОРМУВАНЬ НОВОГО ТИПУ

У статті розглянуто мотиви та можливі варіанти інтеграції підприємств і організацій різних сфер АПК у межах єдиного аграрно-промислового формування, визначено коло учасників та перспективні форми інтегрованих формувань нового типу.

Ключові слова: аграрно-промислова інтеграція, інтегратор, інтегроване формування.

В статье рассматриваются мотивы и возможные варианты интеграции предприятий, организаций различных сфер АПК в пределах единого аграрно-промышленного формирования, определяется круг участников и перспективные формы интегрированных формирований нового типа.

Ключевые слова: аграрно-промышленная интеграция, интегратор, интегрированное формирование.

¹ Науковий керівник - доктор економічних наук, професор Нестерчук Ю.О.